

Chtěli jsme bejt

aneb Založení Divadla Járy Cimrmana

Předpokládám, že kdybychom naše povídání začali čímkoliv jiným než založením vašeho divadla, čtenář by na příslušné místo stejně rovnou přeskočil. Vy jste byl totiž osobně přítomen tomu, když byl světu objeven Jára Cimrman.

Měl jsem skutečně příležitost být u toho od samého začátku. V roce 1961 jsem nastoupil do armádní redakce Československého rozhlasu, kde kromě šéfa Slavomila Vondráška a paní sekretářky Bohunky Novotné pracoval redaktor Jiří Šebánek. Byl to člověk se suchým anglickým humorem, nehnul brvou a pronášel perly, kterým jsem se smál na celé kolo, neboť jsem odjakživa vstřícný a směju se ochotně. Na zdi jeho kanceláře byla sádrou zaplácnutá jakási díra. A Jirka k ní svým rozmáchlým rukopisem tužkou napsal: „Hlavou zeď neprorazíš!“ Když mu bylo někdy nedobře, podíval se na to a prohlásil: „Už jsem klidnej, není nad dobrou radu.“ Brzy jsme se skamarádili. Jirka měl svá rozhlasová témata, s Milošem Kopeckým a Lubomírem Lipským dělal například pořad s názvem Přísně tajné, ve kterém odlehčeně probírali zahraničněpolitické záležitosti. Nemůžu na to přísahat, ale myslím, že už tam byla přítomna jistá mystifikační linka.

Šebánek, Čepelka. Ještě měl přijít ten třetí...

Byl jsem v rozhlase zhruba rok, když mi náš šéf řekl, že je v redakci ještě jedno systemizované místo a nevím-li o někom, kdo by k nám pasoval. A já věděl. Myslel jsem na Zdeňka Svěráka, spolužáka z vysoké školy, který v té době učil na gymnáziu

v Žatci. Nabídl jsem ho. Šéf se zanedlouho se Zdeňkem sešel, aby zjistil, jestli má o rozhlasovou práci vůbec zájem. A on neměl.

Svěrák raději kantořil?

Jeho pedagogická práce opravdu těšila. Měl ke školní mládeži mnohem blíže než já. Možná v tom hrálo roli, že já po fakultě zůstal trčet na druhém stupni, kdežto on učil na gymnáziu, což bylo blíže našim studentským představám o učitelském povolání. Proto Zdeněk váhal, jestli do rozhlasu jít. Někdy na konci roku šedesát dva k nám ale přece jen jako třetí redaktor nastoupil.

Byli jste miniaturní redakce.

Malá, ano, ale na rozhlasové poměry dost vážená. Před námi v ní působili třeba Karel Kyncl nebo Karel Šiktanc.

Jak jste se do rozhlasu dostal vy sám?

Učil jsem v Novém Kníně a nebyl jsem tam docela spokojen. Psal jsem verše a hledal jim nějaké uplatnění. Nalezl jsem ho díky své spolužačce z obecné školy z Opočna. Olga tam se mnou chodila první tři roky a já už tehdy věděl, že její tatínek je spisovatel. Jméno Egon Hostovský mi v té době sice ještě neříkalo mnoho, zato Olga mě zajímala. Jako kluk jsem se do ní zamiloval. Krásně voněla dědečkovou drogerií! Po vysoké škole jsem nastoupil na umístěnku v Novém Kníně, odkroutil si půl roku vojny, a když jsem se do Knína vrátil, koukám, kdo není mou novou kolegyní? Olga Hostovská! A tahle má dávná přítelkyně se znala s Antonínem Jelínkem, který dělal jako externista poezii v literárním měsíčníku Svazu spisovatelů Plamen. Díky její přímlově mi tam začali tisknout básničky a docházel jsem na redakční schůzky mladých autorů. Zalíbilo se mi zkrátka potácet se blízko umění. Na jedné návštěvě redakce jsem před redaktory štkal nad tím, jak mě to ve škole nebaví, a myslím, že to byl prozaik Vladimír Vondra nebo snad Ivo Štuka, co tam byl přes poezii, kdo řekl: „Možná bych o místě pro tebe věděl. V rozhlase.“ To mě nadchlo. „V armádní redakci.“ Na to jsem zase splaskl a zklamání na mně bylo asi znát. „Před tebou tam byl Karel Šiktanc,“ vysvětlili mi. Tak jsem znovu nabobt-

Redaktoři Čepelka a Šebánek na Mevru, tedy Mezinárodní výstavě rozhlasu

nal do původního nadšení a do rozhlasu skutečně vyrazil. Šéf armádní redakce byl voják z povolání, ale žádný zelený mozek, původně taky kantor; padli jsme si do oka.

Co jste v armádní redakci dělali? Jezdili dělat reportáže na posádky?

Jezdili jsme na posádky, ptali se odvedenců, jak to jde v zeleném, dali slovíčko se vzorným vojákem, zajímali se o to, jestli..., blabla. Zkrátka to bylo dost nezáživné. Brali jsme to ovšem s nadhledem, já do pořadu občas strčil nějakou básničku. Zaměřovali jsme se, a myslím šťastně, na vysílání ani ne tak do armády jako spíš do rodin, které mají právě někoho v uniformě. Tím jsme se dostali trošku na vedlejší kolej a osvobodili se od přísného dohledu. Nebo jsme si to aspoň namlouvali. Vysílalo se vždycky v neděli dopoledne, kdy mají v kasárnách volno, ale bojím se, že nás tam poslouchali ne-li vůbec, tak moc málo. Názvy pořadů se měnily, jeden čas jsme se jmenovali V neděli

se nevelí. Už tím jsme dávali najevo, že vojnu zrovna nebaštíme. Někdy v roce šedesát pět jsme se pak rozhodli, že budeme hrát vojákům na přání. Nebo spíš za odměnu. Vznikl pořad Polní pošta. Dostal jsem se k písničkářům a pouštěl je za to, že někdo dostal odznak vzorného vojáka nebo že zachránil kamaráda (to výjimečně) nebo třeba za to, že se stará o nástěnku.

To už byla éra Houpačky a dalších hitparád.

Ba právě. Bylo to oblíbené. Vegetil jsem si mezi písničkáři a bylo mi dobře. To Zdeněk Svěrák, chudák, zaplatil za své členství v armádní redakci víc: musel jednou za týden vysílat pořad pro politické školení mužstva. Všelijak jsme se z podobných úkolů vyhlávali a ono PŠM se obcházelo tak, že se pozval papaláš z ministerstva nebo ze štábu, ten vyblekotal do mikrofonu svou ideologicko-politickou slovní omáčku, a pak se to odvysílalo, aniž by to kdokoliv poslouchal. Se Zdeňkem na střídačku jsme dělali ještě pořad Pět minut pro vojáky. Vysílal se ráno před sedmou, kdy na vojně rozhodně nikdo rádio neposlouchal, ale nás to bavilo. Bylo to o knihách nakladatelství Naše vojsko a mezi nimi se našly i detektivky a solidní romány.

To už se v Šebánkové hlavě klubal Jára Cimrman?

Šebánek se Svěrákem se sblížili přes humor. Jejich spoluprací vznikl rozhlasový pořad Vinárna U pavouka. Nerad bych se Zdeňka dotkl, ale myslím, že základní nápad udělat mystifikační pořad z neexistující pražské nealkoholické vinárny byl právě Šebánkův. Už tato kombinace – vinárna bez alkoholu – byla vstřícnou rukou pro ty, kteří by nepochopili, že jde o mystifikaci. Vždyť v té pražské vinárně hrály samé špičkové zahraniční orchestry, které k nám tenkrát doopravdy nemohly ani páchnout! Sám Armstrong tam vystupoval.

Ten se ovšem do Prahy skutečně dostal.

To ano, ale později. Do Lucerny. Naše, lépe řečeno jejich Vinárna běžela v rámci armádního vysílání coby zábavný pořad pro vojáky a hned se stala velmi poslouchanou. Aby ne: hráli tam dobrou muziku a doprovázel ji humor. Vystupoval tam třeba kouzelník Jožka Merano Blažejovský, který proslul tím,

že se vždycky snažil předvést nějaké kouzlo, a to se mu nikdy nepovedlo. A ti dva – Šebánek se Svěrákem – jeho činění krásně komentovali. Režisérkou pořadu byla Helena Philippová, hlavní a dlouho jediná režisérka slavného Hajaji, rozhlasového skřítky pro děti. Helena byla spoluzakladatelkou Divadla Na Zábradlí a Semaforu – smáli jsme se, že je notorická zakladatelka divadel. Když pak Jirka přišel s nápadem, že bychom mohli založit Divadlo Járy Cimrmana, samozřejmě se nejdřív radil s ní. Okamžitě se toho chytila a slíbila, že na tom zapracuje.

Nealkoholickou Vinárnu U pavouka dělali jen Šebánek se Svěrákem?

Pořad psali oni. Ale jako humoristu přizvali jazzmana Karla Velebného, který tam vystupoval coby hudební teoretik a historik doktor Evžen Hedvábný. Hudebním dramaturgem byl Ivan Štědrý. Uplatnil se tam i Olda Unger, který jinak jako rozhlasák připravoval Meteor, pořad o vědě a technice pro mládež. Později se taky s mikrofonem a s nahrávací technikou plížil po všelikých mokřinách a bažinách, lovil hlasy ptáků a skládal z nich ranní relaci Hlas pro tento den. Ve Vinárně byl odborníkem přes vynálezy. Vystupoval tam i rozhlasový šéf požárníků pan Dolejš. Bohumil Hrabal by ho nazval pábitelem. Rozpovídal se na jakékoli téma, které mu bylo předhozeno, a plácal nesmysly tak kouzelným způsobem, že se to ani nemuselo moc sestříhávat.

Vy jste tam taky účinkoval?

Ne, já se bavil. Se Zdeňkem jsme pracovali v kanceláři vzniklé z bývalé ložnice vily v Dykově, tenkrát Hviezdoslavově ulici na Vinohradech. Vinárnu vymýšleli ve vedlejší Šebánkové kanceláři, a když se tam kluci smáli víc než obvykle, zašel jsem za nimi, „tak ven s tím, volové, co zas máte?“ Žili jsme si tam v parádním poklidu.

Pochopili všichni, že je Vinárna vymyšlená?

Byl to pořad vysílaný večer a skutečně ne všichni posluchači poznali, že jde o rozmarnou hru. Pamatuju si, jak družstvo

Ke stolku v Malostranské besedě zasedli režisérka Helena Philippová, Zdeněk Svěrák, Miloň Čepelka a hudebník Ivan Štědrý. Za pozornost stojí i nápis vzadu na zdi: V divadelním sále je dovoleno kouřit až při jazzovém koncertě.

Řempe z Náchoda poslalo objednávku na devadesát vstupenek, že přijedou dvěma autobusy. Muselo se jim napsat, že podnik je bohužel na rok dopředu obsazen. Mystifikace se držela, jak to šlo. Helena Philippová do vysílání míchala autentické zvuky, potlesk, smích, kdo chtěl, mohl uvěřit. Od Vinárny už byl jen krůček k divadlu. Jednoho dne takhle po neděli přišel Jirka Šebánek do práce a povídá: „Včera jsem chodil po Malé Straně a zapadl jsem do Baráčnické rychty. Představte si, oni tam ti baráčníci mají divadlo! Napadlo mě, že když můžou hrát divadlo baráčníci, můžeme my taky. Pojdte, založíme ho.“ Nám spadla brada a hned jsme souhlasili. Jenže co budeme hrát?

Cimrmana!

Cimrman se ve Vinárně U pavouka objevil nejdřív jako náš současník, naivní vynálezce, který tvořil nafukovací sochy. Kdesi ve Kbelích měl stan a tam je vystavoval. Povoláním byl řidič parního válce.

Žtvárňoval ho Šebánek?

Jen se o něm mluvilo. Hlavně se šlo s mikrofonem na tu jeho výstavu a točila se reportáž, jak ty sochy nafukuje. Jára Cimrman jako postava byl na světě a Jiří usoudil, že když půjde o schvalování divadla, bude pro úřady průchodnější, pokud to bude postava už nežijící, a tak se Járovo jméno přeneslo na vídeňského poloČecha a zneuznaného génia. To už jsme se o divadle bavili vážněji a motorem dění byla Helena. S plnou odpovědností říkám, že kdyby nebylo Heleny Philippové, nebylo by Divadla Járy Cimrmana. Cimrman sám by možná byl jako figura někde zaznamenan, ale divadlo by neexistovalo. Sami bychom to nedotáhli k uskutečnění, jen bychom o tom krásně mluvili. Byla to ona, kdo nás hnala dopředu.

Se začátky divadla je spojen i Ladislav Smoljak.

Toho jsme se Zdeňkem znali z vysoké školy a mysleli jsme, že bude dobré ho přizvat. Byl o pět let starší než my. Studoval fyziku a matematiku.

Brrr.

Brrr. Ale když jsme v roce 1956 vydávali na fakultě časopis, víc než skromný, rozmnožovaný na ormigu, Smoljak do něj psal. Ne o matematice, nýbrž o umění. On byl hravej. Napsal třeba cyklus veršů, kterým říkal Vandrácké zpěvy. Dodnes si pamatuju jeho stylistické schválnosti: „Jdu vám takhle ulicí, s pod kabátem slepicí...“ Vydali jsme asi šest čísel časopisu, ale na podzim přišly maďarské události a bylo po všem. Smoljaka jsme znali i jako režiséra studentského divadla. Proto jsme při zakládání divadla usoudili, že se nám hodí, a nabídli mu spolupráci. Jenže na první schůzku sice přišel, ale když nás vyslechl, prohlásil bez valného zájmu, že zakládat v éře Semaforu další divadlo je totální pitomost. (V Semaforu mu tenkrát hráli jeho dramaturgii Aškenázyho Ukradeného měsíce.) Poslal nás k šípku a šel do kina.

Skutečně?

Namouduši. Až později jsme ho přesvědčili nebo se mu to samo rozleželo v hlavě, a byli jsme čtyři. Šebánek mu však tu

OBSAH

Chtěli jsme bejt

aneb Založení Divadla Járy Cimrmana – – – 9

Kdo je tady režisér

aneb Odchod otce zakladatele – – – 29

Amadeus Lojza

aneb Dětství s lehčím průběhem – – – 37

Asi jsem strhával málo

aneb Únorová lekce strachu – – – 59

Blankolinový večer komikálií

aneb Fakulta ve stínu Stalinova pomníku – – – 69

Z rýžového nákypu mlhy

aneb Tři roky na druhém stupni – – – 91

Propadli jsme optimismu

aneb Představa o rozhlase – – – 109

Proniknout do života jinudy

aneb Rodinný úkol – – – 127

Je půlnoc nádherná

aneb Volání žestů – – – 135

V každém rohu lípa

aneb Básník se středním b – – – 147

Kdyby nás zakázali

aneb Nepohodlní šťourači – – – 155

Na dvou cimrmanovských židlích

aneb Sonet osamělého hostitele Šebánka – – – 193

Oprašovačka

aneb Stýskání po divadle – – – 205

Konzument příběhů

aneb Vypřahání mezka – – – 219

Ediční poznámka – – – 233